

DARIUSZ GARDOCKI SJ

Papieski Wydział Teologiczny w Warszawie – *Collegium Bobolanum*

Obraz Maryi w dokumentach Rady Biskupów Ameryki Łacińskiej po Soborze Watykańskim II

1. Mariologia Soboru Watykańskiego II – 2. Obraz Maryi w dokumentach z Medellin (1968) i Puebla (1979) – 3. Obraz Maryi w dokumencie z Santo Domingo (1992) – 4. Obraz Maryi w dokumencie z Aparecidy (2007)

Osoba Maryi zajmuje ważne miejsce zarówno w wierze, jak i w pobożności chrześcijańskiej, zwłaszcza katolickiej i prawosławnej. Świadczy o tym obecność i rozwój kultu maryjnego już we wczesnym chrześcijaństwie, któremu towarzyszyła pogłębiona refleksja teologiczna poświęcona Maryi. Potwierdzeniem tego są chociażby pisma św. Ignacego z Antiochi pochodzące z I w., w których przytacza on jako argument służący obronie prawdziwości człowieczeństwa Jezusa to, że urodził się On z Maryi Dziewicy wedle Bożego planu zbawienia¹. Podobnie też inni teologowie tego okresu wspominają o Maryi, bądź, to kiedy piszą o dziewiczym poczęciu Jezusa (św. Justyn), bądź, to kiedy mówią o Maryi jako o Matce Chrystusa (Tertulian), czy też Jej boskim macierzyństwie (św. Ireneusz z Lyonu)². Wskazuje na to wreszcie przypisywanie Maryi przez Orygenesusa tytułu *Theotokos* (Boża Rodzicielka), co zostało oficjalnie zaaprobowane na Soborze Efeskim w 431 r.³ Tym, co potwierdza w końcu

¹ Por. J.N.D. KELLY, *Początki doktryny chrześcijańskiej*, tłum. J. Mrukówna, Warszawa 1988, s. 113–114.

² Por. A. MÜLLER, *Maria en al acontecimiento Cristo*, w: J. FEINER, M. LÖHRER (red.), *Mysterium Salutis. Manual de Teología como historia de la salvación*, t. VII, tłum. G. Aparicio, J. Rey, Madrid 1992, s. 870–876; B. SESBOÛE, J. WOLINSKI, *Bóg zbawienia* (Historia dogmatów 1), tłum. P. Rak, Kraków 1999, s. 157–158.

³ Por. M. STAROWIEYSKI, *Maryja w Kościele starożytnym*, www.mbnp.religia.net (20.02.2018); E. ADAMIAK, A. CZAJA, *Traktat o Kościele. Traktat o Maryi* (Dogmatyka 2), Warszawa 2006, s. 102.

obecność i rozwój kultu maryjnego we wczesnym chrześcijaństwie, są malowidła obecne w katakumbach, które przedstawiają Pannę z dzieckiem w ramionach (II w.), czy też ukazujące Maryję w otoczeniu świętych Piotra i Pawła (III/IV w.). Pierwsze z wymienionych malowideł znajduje się w katakumbach św. Pryscylly w Rzymie, drugie zaś w katakumbach św. Piotra i Marcelina.

Historia nauki o Maryi i kulcie maryjnym pokazuje, że Matka Jezusa zajmuje wyjątkowe miejsce w wierze i duchowości chrześcijańskiej tak Wschodu, jak i Zachodu. Z drugiej zaś strony historia ta pokazuje, że potwierdzenie i wyjaśnienie roli Maryi w życiu Kościoła w refleksji teologicznej nie dokonywało się bez napięć i kontrowersji, czego przykładem jest odrzucenie przez Nestoriusza tytułu „Rodzicielka Boga” używanego w stosunku do Maryi przez wcześniejszych teologów, takich jak, chociażby Grzegorz z Nazjanzu, czy Ambroży⁴. Przykład Nestoriusza, jak i późniejsze nauczanie Kościoła, będące reakcją na jego naukę na temat Maryi, pokazuje, iż już w starożytności rodziło się zainteresowanie dla pogłębionej dyskusji teologicznej na tematy mariologiczne. Tematyka ta została następnie podjęta przez teologów średniowiecznych, przy czym wyjaśnienia przez nich proponowane, jak chociażby kwestia niepokalanego poczęcia Maryi, nie uzyskały w tym czasie ogólnego konsensusu⁵.

Tym, który odegrał istotną rolę w kształtowaniu się myśli mariologicznej i uważany jest za ojca mariologii systematycznej, był F. Suarez (1548–1617). Teolog ten postawił sobie za cel stworzenie całościowego i logicznie ustrukturyzowanego traktatu o błogosławionej Dziewicy. Zamierzał wykazać, że nauka o Maryi ma solidny fundament teologiczny, ponieważ mówi o niej Pismo Święte i tradycja soborowa. Zwracał jednocześnie uwagę na to, że w wyjaśnianiu kwestii mariologicznych należy odwoływać się także do racji i nauczania teologów, które Suarez traktował jako miejsce teologiczne, a zarazem narzędzie pomocne do zrozumienia i wyjaśnienia wielu tajemnic i przywilejów Dziewicy, o których nie ma mowy w Piśmie Świętym ani też w niektórych tradycjach. Tym, co przemawia, zdaniem hiszpańskiego jezuita, za potrzebą opracowania traktatu mariologii jako odrębnej dziedziny teologii, jest z jednej strony argument o charakterze chrystologicznym, który mówi o tym, że żeby poznać syna, potrzeba poznać matkę, z drugiej zaś argument odwołujący się do pobożności maryjnej i przepowiadania o Maryi, które powinny zostać poddane rygorowi prawdy teologicznej⁶. Od Suareza, tj. od mo-

⁴ S. DE FIORES, *Mariologia*, w: G. BARBAGLIO, S. DIANICH (red.), *Nuovo Dizionario di Teologia*, Milano 1991, s. 846.

⁵ Por. A. MÜLLER, D. SATTLER, *Mariologia*, w: T. SCHNEIDER, *Nuovo Corso di Dogmatica*, t. II, tłum. G. Canobbio, A. Maffei, Brescia 1995, s. 202.

⁶ Por. S. FIORES, *Mariologia*, s. 842.

mentu, kiedy nauka o Maryi, Matce Odkupiciela, stała się odrębnym traktatem teologicznym, zaczyna stale pojawiać się pytanie o miejsce mariologii w teologii dogmatycznej. Zadowalające rozwiązanie tego zagadnienia zaproponował dopiero Sobór Watykański II⁷.

Celem niniejszego artykułu jest przeprowadzenie analizy dokumentów opracowanych przez konferencje Rady Biskupów Ameryki Łacińskiej (CELAM) po Soborze Watykańskim II, tj. od Medellín (1968) do Aparecida (2007), pod kątem mariologicznym. W analizie tej chodzi o pokazanie, jakie obrazy Maryi są obecne, preferowane i akcentowane w dokumentach CELAM-u; na czym polega i w czym konkretnie przejawia się aktualizacja nauczania mariologicznego w Kościele latynoamerykańskim; w jaki sposób sytuacja istniejąca na kontynencie latynoamerykańskim ma wpływ na przedstawianie w taki, a nie inny sposób osoby i roli Maryi w życiu Kościoła. Zanim jednak przejdziemy do omówienia dokumentów CELAM-u, najpierw zostanie przedstawiony ogólny zarys mariologii zaproponowany przez Sobór Watykański II, ponieważ sobór ten uważany jest za istotny dla Kościoła latynoamerykańskiego nie tylko ze względu na zawarte w nim nauczanie, które zobowiązuje wszystkich wierzących do jego przyjęcia, lecz przede wszystkim dlatego, iż stanowi on „akt chrzcielny teologii latynoamerykańskiej, która uczestniczy odtąd w charakterze i w duchu tego soboru”⁸; także z tego względu, że celem konferencji CELAM-u, począwszy od Medellín, a skończywszy na Aparecida, była aplikacja nauki Soboru Watykańskiego II do sytuacji istniejącej w Ameryce Łacińskiej i wyznaczanie wciąż na nowo, w kontekście tego soboru, „kursu wierności, odnowy i ewangelizacji Kościoła latynoamerykańskiego w służbie jego ludom”⁹.

1. Mariologia Soboru Watykańskiego II

Sobór Watykański II stanowi najważniejsze wydarzenie XX w. dla całej teologii, w tym także dla mariologii, dlatego, że, po pierwsze, prezentuje on „szeroką syntezę nauki katolickiej na temat miejsca, jakie zajmuje Najświętsza Maryja

⁷ Por. G.L. MÜLLER, *Matka Chrystusa – prawzór egzystencji chrześcijańskiej i typ Kościoła*, w: G.L. MÜLLER, *Dogmatyka katolicka*, tłum. W. Szymona, Kraków 2015, s. 495.

⁸ J. NOEMI, *Lineamenti di una teologia latinoamericana*, w: CONSIGLIO EPISCOPALE LATINOAMERICANO, *Teologia al plurale. Il caso dell'America Latina*, Bologna 1999, s. 32.

⁹ V OGÓLNA KONFERENCJA EPISKOPATÓW AMERYKI ŁACIŃSKIEJ I KARAIBÓW, *Jesteśmy uczniami i misjonarzami Jezusa Chrystusa, aby nasze narody miały w Nim życie*, tłum. K. Zabawa, K. Łukoszczuk, Gubin 2014, nr 9.

w tajemnicy Chrystusa i Kościoła”¹⁰. Po drugie, prezentacja ta jest „pierwszym całościowym przedstawieniem dogmatycznej nauki o Maryi przez Urząd Nauczycielski Kościoła”¹¹. Po trzecie, w prezentacji tej zostało uwzględnione wszystko to, co pozytywne wniósł do teologii rozwój ruchu biblijnego, patrologicznego, liturgicznego, eklezjologicznego i ekumenicznego, jaki został zainicjowany przez teologów przed Soborem Watykańskim II¹². Po czwarte, w przedstawieniu tym zostało przewyciężone „klasyczne przeciwstawienie mariologii chrystotypicznej i eklezjotypicznej”¹³, dzięki czemu proponowany przez sobór wykład mariologii jest próbą syntezy obu wymienionych kierunków mariologii. Przewyciężenie to zostało osiągnięte przez sobór głównie przez to, że widzi on, ujmuje i rozważa osobę Maryi w świetle tajemnicy Chrystusa i Kościoła.

Mariologia soborowa, czy też schemat mariologiczny zaproponowany przez Sobór Watykański II został umieszczony w VIII rozdziale Konstytucji dogmatycznej o Kościele. Nosi on tytuł *Błogosławiona Maryja Dziewica, Boża Rodzicielka, w misterium Chrystusa i Kościoła*. Rozdział ten składa się z trzech części. Pierwsza z nich (nr. 55–59) ma charakter biblijny i chrystologiczny, ponieważ „utkana jest ona z cytatów biblijnych i odniesień do dzieł Ojców Kościoła”¹⁴ oraz „szkicuje profil Maryi na podstawie epizodów ewangelicznych czytanych w kluczu chrystologicznym”¹⁵. W części tej Maryja jest przedstawiana najpierw w kontekście przymierza starotestamentowego jako ukryta profetycznie w Piśmie Świętym „Matka Zbawiciela” i „wzniosła Córa Syjonu”, będąca personifikacją prawdziwego Izraela dziedzica obietnic Bożych i ta, która „zajmuje pierwsze miejsce wśród pokornych i ubogich Pana, którzy z ufnością oczekują i dostępują od Niego zbawienia” (KK 55). Następnie zaś Maryja zostaje przedstawiona w perspektywie funkcjonalnej,

¹⁰ S. FIORES, *Mariologia*, s. 846.

¹¹ G. L. MÜLLER, *Matka Chrystusa*, s. 495. Zob. także: E. ADAMIAK, A. CZAJA, *Traktat o Kościele. Traktat o Maryi*, s. 148.

¹² Ruch biblijny pozwolił „odkryć” na nowo wiele prawd dotyczących osoby Maryi, przez co wzbogacił mariologię. Ruch patrologiczny przypomniał to, co o Maryi mówili Ojcowie Kościoła. Ruch liturgiczny pozwolił przywrócić właściwą hierarchię kultowi maryjnemu. Ruch eklezjologiczny podkreślił miejsce Maryi w Kościele i zwrócił uwagę na to, że tytuły przypisywane Maryi mają znaczenie funkcjonalne. Ruch ekumeniczny przypomniał, że całe życie Maryi toczy się wokół Chrystusa i że jej pośrednictwo jest zakorzenione i czerpie ze źródła, jakim jest Chrystus jedyny pośrednik zbawienia. Por. E. ADAMIAK, A. CZAJA, *Traktat o Kościele. Traktat o Maryi*, s. 148–149.

¹³ G.L. MÜLLER, *Matka Chrystusa*, s. 495. „W ujęciu chrystotypicznym Maryja jest ukazywana bezpośrednio w powiązaniu ze zbawczym dziełem Chrystusa jako uczestnicząca (w sensie włączenia i podporządkowania) w zbawczym działaniu Boga w Jezusie Chrystusie dla dobra ludzkości. (...) Mariologia eklezjotypiczna natomiast widzi w Maryi najważniejszego członka (kościelnego) Ciała Chrystusa”. *Tamże*, s. 495–496.

¹⁴ E. ADAMIAK, A. CZAJA, *Traktat o Kościele. Traktat o Maryi*, s. 150.

¹⁵ S. FIORES, *Mariologia*, s. 847.

tn. jako Matka Jezusa, która towarzyszyła Mu jako swojemu Synowi od momentu Jego poczęcia aż po Jego śmierć na krzyżu i jako „służebnica Pańska”, która poświęciła siebie i swoje życie osobie i dziełu swojego Syna, służąc „pod Jego zwierzchnictwem i razem z Nim z łaski Boga wszechmogącego misterium odkupienia” (KK 56). Wreszcie mowa jest o Maryi i jej drodze wiary, którą przebywa ona aż po Kalwarię wraz z Chrystusem jako Jego uczennica i Matka wewnętrznie z Nim zjednoczona (por. KK 58). W końcu Maryja zostaje przedstawiona jako ta, która „najgłębiej współpracowała ze swoim Synem i z Jego ofiarą” (KK 58) i która została oddana przez swojego Syna na krzyżu uczniowi jako jego matka.

Druga z kolei część (nr. 60–65) ujmuje i rozważa osobę Maryi w świetle tajemnicy Kościoła, co zasługuje na szczególną uwagę, ponieważ dzięki temu „sobór unika niebezpieczeństwa oddzielenia mariologii od teologii i kultu maryjnego od tajemnicy Chrystusa i Kościoła, jak również przywraca mariologii jej właściwe miejsce i nadaje przywilejom maryjnym znaczenie eklezjologiczne”¹⁶. W przedstawieniu tym Maryja ukazywana jest z jednej strony jako część i członek Kościoła, w którym zajmuje ona najwyższe miejsce po Chrystusie (por. KK 54), z drugiej zaś jako ta, która jako pierwsza odkupiona stanowi typ i model Kościoła¹⁷. Mowa jest także o Maryi jako osobie pozostającej złączoną ze wszystkimi ludźmi, którzy mają dostąpić zbawienia i „matce członków Chrystusa” (KK 53). W ten sposób sobór przypomina i podkreśla prawdę o tym, że jedynym pośrednikiem zbawienia jest Chrystus (por. KK 60) i że zbawienie to dokonuje się w historii w Kościele (por. KK 54). Maryja zaś jest dla Kościoła „jego typycznym wyobrażeniem i najdoskonalszym wzorem w wierze i miłości” (KK 53). Jest tą, która „przywołuje wierzących do swego Syna i do Jego ofiary oraz do miłości Ojca” (KK 65).

Wszystko to pokazuje, że sobór w swoim nauczaniu o Maryi powraca do patrystycznej idei, zgodnie z którą Maryja rozumiana jest jako typ Kościoła. I tak, Maryja jest typem Kościoła, po pierwsze, „w porządku wiary, miłości i doskonałego zjednoczenia z Chrystusem” (KK 63). Po drugie, gdyż „idzie przed nami, stanowiąc najdoskonalszy i jedyny wzór zarówno dziewicy, jak i matki” (KK 63) i jest tą, która współdziałała w zrodzeniu i wychowaniu wiernych poprzez swoją miłość macierzyńską (por. tamże). Po trzecie dlatego, że „świeci ona całej wspólnotie wybranych jako wzór cnót” (KK 65). Po czwarte, ze względu na to, że Kościół „rozmyślając o Niej i przypatrując się Jej w świetle Słowa, które stało się Ciałem, ze czcią głębiej wnika w najwyższe misterium Wcielenia i coraz bardziej upodobnia się do swego Oblubieńca” (KK 65). Włączenie i przedstawianie wreszcie Maryi w kontekście tajem-

¹⁶ Tamże, s. 848.

¹⁷ Por. G.L. MÜLLER, *Matka Chrystusa*, s. 496.

nicy Kościoła służy pokazaniu i podkreśleniu przez sobór tego, że Maryja „spełnia funkcję matczyną i wzorcą w służbie jedyne go pośrednictwa Chrystusa”¹⁸, którego to pośrednictwa Maryja „żadną miarą nie przyćmiewa i nie umniejsza” (KK 60). Co więcej, jej macierzyńska rola i jej zbawienny wpływ na ludzi wywodzi się, jak przypomina o tym sobór, z „upodobania Bożego i wypływa z nadmiaru zasług Chrystusa, opiera się na Jego pośrednictwie, od tego pośrednictwa całkowicie zależy i z niego czerpie całą moc” (KK 60). W ten sposób zostaje wykluczone rozumienie pośrednictwa Maryi jako pośrednictwa paralelnego czy też zastępującego jedyne pośrednictwo Chrystusa. I chociaż sobór mówi o Maryi jako o Orędownicze, Wspomożycielce, Pomocnicy i Pośrednicze (por. KK 62), to jednocześnie pokazuje, że wszystkie te tytuły są złączone z Jej macierzyńską funkcją, której istota polega na pełnej miłości trosce i opiece, jaką sprawuje Ona nad pielgrzymującymi jeszcze do nieba braćmi swojego Syna, jak również na tym, by silniej przyłgnęli oni do Jej Syna – jedyne go Pośrednika i Zbawiciela. Dlatego macierzyńska funkcja Maryi wypływa z Jej zjednoczenia z Chrystusem i jest podporządkowana Jego osobie i Jego dziełu.

Trzecia natomiast część (nr. 66–67) poświęcona jest kultowi Maryi w Kościele. Traktuje ona zatem o miejscu Maryi w kulcie chrześcijańskim. Kult Ludu Bożego dla Maryi zostaje opisany w nauczaniu soborowym przez cztery formy, tj. jako: cześć, miłość, wzywianie i naśladowanie (por. KK 66). I chociaż kult ten ma charakter wyjątkowy, to jednak przypomina sobór, że różni się on w sposób istotny od kultu uwielbienia należnego Synowi Bożemu i Trójcy Świętej. Z drugiej zaś strony sprzyja on kultowi Boga (por. KK 66). Jednocześnie sobór zwraca uwagę na to, że „dary i przywileje Błogosławionej Dziewicy (...) zawsze odnoszą się do Chrystusa, Źródła wszelkiej prawdy, świętości i pobożności” (KK 67). W ten sposób sobór łączy mariologię z chrystologią i ukazuje wielką wrażliwość i nastawienie ekumeniczne¹⁹.

Całość omawianego schematu mariologicznego wieńczy dwa paragrafy o Maryi (nr. 68–69), mówiące o Maryi jako o eschatologicznej ikonie Kościoła i znaku „niezachwianej nadziei i pociechy” (KK 68) dla pielgrzymującego Ludu Bożego. To, że Maryja zostaje uznana przez sobór za eschatologiczną ikonę Kościoła, oznacza, iż „Kościół widzi w niej to, czym sam ma nadzieję się stać”²⁰, ponieważ jest Ona „obrazem i początkiem Kościoła mającego osiągnąć pełnię w przyszłym wieku” (KK 68). Idea ta wpisuje się i stanowi niejako kontynuację myślenia soborowego o Maryi jako typie Kościoła²¹.

¹⁸ S. FIORES, *Mariologia*, s. 847.

¹⁹ POF. A. MÜLLER, D. SATTLER, *Mariologia*, s. 204.

²⁰ E. ADAMIAK, A. CZAJA, *Traktat o Kościele. Traktat o Maryi*, s. 152.

²¹ Por. *tamże*.

Reasumując, należy stwierdzić, że mariologiczna nauka soborowa, które ujmując i rozważa osobę Maryi w świetle tajemnicy Chrystusa i Kościoła, pokazuje Maryję jako „pomost łączący historyczne zbawcze dzieło Chrystusa, w którym Bóg ukazał eschatologicznie swą trynitarną istotę, z chrześcijańską egzystencją w łasce oraz życiem Kościoła na jego drodze eschatologicznego spełnienia”²². Przeprowadzona analiza mariologii soborowej odkrywa poza tym obecność w nauczaniu soborowym na temat Maryi czterech istotnych wymiarów, które winny być odtąd uwzględniane w każdej refleksji systematycznej poświęconej Jej osobie. Wymiarami tymi są: wymiar historiozbawczy, biblijny, eklezjologiczny i ekumeniczny. I tak, wymiar historiozbawczy pokazuje, że Maryję należy widzieć jako włączoną w zbawczy plan Boga, który realizuje się we wcieleniu Syna Bożego i w Kościele, który jest sakramentem zbawienia. Wymiar biblijny pokazuje, że istotną cechą refleksji mariologicznej jest jej oparcie na Piśmie Świętym i nauczaniu Ojców Kościoła, co samo w sobie ma także znaczenie ekumeniczne. Wymiar eklezjologiczny pokazuje, że mariologia i kult maryjny muszą być widziane i ujmowane w odniesieniu do tajemnicy Chrystusa i Kościoła. Wymiar ekumeniczny pokazuje, że całe życie Maryi toczy się wokół Chrystusa, z którym jest Ona zjednoczona w Jego boskim dziele zbawienia i że to Chrystus jest centralnym punktem całej historii zbawienia, i że tylko On jest jedynym Pośrednikiem między Bogiem i człowiekiem.

2. Obraz Maryi w dokumentach z Medellín (1968) i Puebla (1979)

II konferencja generalna Rady Biskupów Ameryki Łacińskiej odbyła się w Medellín w 1968 r. Została ona poświęcona tematowi: *Przeobrażenia Ameryki Łacińskiej w świetle Vaticanum II*. Dlatego celem, jaki konferencja ta postawiła przed sobą, była recepcja oraz twórcze rozwinięcie i zastosowanie nauki Soboru Watykańskiego II do rzeczywistości latynoamerykańskiej. W dokumencie opracowanym przez tę konferencję niewiele uwagi poświęca się osobie Maryi. Wspomina się bowiem o niej tylko jeden raz, we wstępie, w którym mówi się o Maryi jako Matce Kościoła, która obejmuje swoją opieką kontynent latynoamerykański od momentu, kiedy rozpoczęła się jego pierwsza ewangelizacja²³.

Znacznie więcej uwagi osobie Maryi poświęciła III konferencja generalna Rady Biskupów Ameryki Łacińskiej zwołana w 1977 r. przez papieża Pawła VI, który

²² G.L. MÜLLER, *Matka Chrystusa*, s. 496.

²³ Por. II CONFERENCIA GENERAL DEL EPISCOPADO LATINOMERICANO, *Documentos finales de Medellín*, http://www.celam.org/doc_conferencias/Documento_Conclusivo_Medellin.pdf, *Introducción*, nr 8 (20.02.2018).

zapropował jej refleksję nad następującym tematem: *Ewangelizacja w Ameryce Łacińskiej dzisiaj i w przyszłości*. Obrady tego zgromadzenia otworzył Jan Paweł II w 1979 r. w Puebla, który w tym czasie odbywał swoją pielgrzymkę do Meksyku. Refleksja na temat Maryi pojawia się w drugiej części dokumentu opracowanego przez III konferencję CELAM-u zatytułowanej *Zamyśl Boga odnośnie do rzeczywistości Ameryki Łacińskiej* – w rozdziale pierwszym poświęconym treści ewangelizacji. Dlatego w rozdziale tym przypomina się najpierw o tym, że do istoty ewangelizacji przynależy przepowiadanie osoby Jezusa Chrystusa i zbawienia przyniesionego przez Niego ludzkości. W przepowiadaniu tym chodzi o przedstawienie prawdziwego obrazu Chrystusa, tj. integralnej prawdy na temat Jego osoby, na co składa się, według CELAM-u, z jednej strony to wszystko, co o Chrystusie mówią Ewangelie i wiara Kościoła, z drugiej zaś aktualne doświadczenie i żywa obecność Chrystusa w rzeczywistości latynoamerykańskiej²⁴. Następnie zaś w rozdziale tym mówi się o Kościele jako „tajemnicy jedności” i powszechnym sakramencie zbawienia, a także jako o Ludzie Bożym, który sam jest ewangelizowany i którego zadaniem jest niesienie Dobrej Nowiny wszystkim ludziom i prowadzenie ich do wyzwolenia integralnego²⁵. W wypełnieniu tego zadania przez Kościół istotną rolę odgrywa Maryja, która jest „powodem radości dla Kościoła i źródłem jego inspiracji przez bycie gwiazdą ewangelizacji i Matką ludów Ameryki Łacińskiej”²⁶. Maryja jest Matką, która niesie pociechę, umacnia i jest zawsze obecna na drodze pielgrzymującego Ludu Bożego, który zmierza do niebieskiej ojczyzny²⁷. W świetle tego, co zostało powiedziane, widzimy, że refleksja na temat Maryi została ujęta przez III konferencję CELAM-u w kontekście tajemnicy Chrystusa i Kościoła, tak jak uczynił to Sobór Watykański II.

Dlatego w dalszej części omawianego dokumentu mowa jest najpierw o Maryi jako Matce Kościoła, następnie zaś jako wzorze Kościoła. I tak, Maryja jest Matką Kościoła, zdaniem III konferencji CELAM-u, ze względu na to, że, po pierwsze, jest Matką Chrystusa, który jest Głową mistycznego Ciała, jakim jest Kościół²⁸. „Staje się ona Matką Boga, Chrystusa historycznego, w momencie wypowiedze-

²⁴ Por. III CONFERENCIA GENERAL DEL EPISCOPADO LATINOAMERICANO, *Documento de Puebla* http://www.celam.org/doc_conferencias/Documento_Conclusivo_Puebla.pdf, nr 174–176 (20.02.2018). Więcej na temat obrazu Chrystusa i chrystologii zawartej w dokumencie z Puebla zob. D. GARDOCKI, *Obraz Chrystusa w dokumentach Konferencji Episkopatu Latynoamerykańskiego po II Soborze Watykańskim*, „Studia Bobobolanum” 1 (2016), s. 148–151.

²⁵ Por. III CONFERENCIA GENERAL DEL EPISCOPADO LATINOAMERICANO, *Documento de Puebla*, nr 166–167.

²⁶ *Tamże*, nr 168.

²⁷ Por. *tamże*, nr 266.

²⁸ Por. *tamże*, nr 287.

nia przez nią *fiat* podczas zwiastowania, kiedy to zstąpił na nią Duch Święty²⁹. Po drugie, była Ona ściśle zjednoczona ze swoim Synem węzłem miłości i towarzyszyła Mu jako pokorna służebnica podczas całego Jego życia aż po krzyż. Po trzecie, współcierpiała ona ze swoim Synem i współpracowała z Nim w Jego dziele zbawienia ludzkości i była obecna pod krzyżem, kiedy to serce Chrystusa zostało przebite włócznią, z którego zrodziła się rodzina ludzi odkupionych. Dlatego Maryja jest Matką Kościoła i naszą Matką w porządku łaski³⁰. Po czwarte, uczestniczy Ona jako Matka w procesie rodzenia się nowych synów, co dokonuje się za pośrednictwem ewangelizacji prowadzonej przez Kościół, i otacza opieką macierzyńską pielgrzymujących braci swojego Syna³¹. Po piąte, troszczy się Ona o to, by chrześcijanie mieli życie w obfitości i wstawia się za wszystkimi ludźmi u swojego Syna³². Po szóste, jest Ona „obecnością sakramentalną cech matczynych Boga”³³. Po siódme, jest Ona wychowawczynią wiary i nauczycielką Ewangelii w Ameryce Łacińskiej, która troszczy się o to, by Ewangelia przenikała i przemieniała życie osobiste i społeczne oraz przynosiła owoce świętości. Po ósme, otacza Ona swoją matczyną opieką Kościół i pozwala mu „przewyciężyć «struktury grzechu» w życiu indywidualnym i społecznym oraz osiągnąć «prawdziwe wyzwolenie», które pochodzi od Jezusa Chrystusa”³⁴. Po dziewiąte, w Maryi „spotykamy konkretną osobę, w której swój punkt kulminacyjny osiąga wszelkie wyzwolenie i uświęcenie w Kościele”³⁵.

W dalszej części omawianego dokumentu jest najpierw mowa o Maryi jako o wzorze Kościoła, następnie wzorze dla życia Kościoła i ludzi, w końcu wzorze służby eklezjalnej w Ameryce Łacińskiej. Maryja widziana i przedstawiana jest przez III konferencję CELAM-u jako model Kościoła ze względu na Jej relację do Chrystusa. W relacji tej zwraca się uwagę na pełną i doskonałą jedność Maryi z Chrystusem i odniesienie całości Jej życia do Chrystusa, jak również na to, że we wszystkim zależała Ona od swojego Syna, co było wyrazem jej wolnej woli i akceptacji planu Bożego względem Jej osoby³⁶. Podkreśla się także fakt, że była ona wierną towarzyszką swojego Syna, z którym ściśle współpracowała w sposób

²⁹ *Tamże*.

³⁰ Por. *tamże*, nr 288.

³¹ Por. *tamże*.

³² Por. *tamże*, nr 290.

³³ *Tamże*, nr 291.

³⁴ *Tamże*, nr 281.

³⁵ *Tamże*, nr 333.

³⁶ Por. *tamże*, nr 292.

aktywny w Jego dziele zbawienia ludzkości³⁷. Wskazuje się wreszcie na to, że ściśle zjednoczenie Maryi z Chrystusem nie oznacza wcale wyrzeczenia się, czy też przekreślenia faktu stworzoności zarówno Maryi, jak i tych, którzy idą za Chrystusem. Wprost przeciwnie, zjednoczenie to zakłada i potęguje rozwój wszystkich zdolności i odpowiedzialności ludzkich, co w przypadku Maryi doprowadziło Ją do stania się nową Ewą i protagonistką historii – obok swojego Syna³⁸.

Następnie Maryja przedstawiana jest przez dokument z Puebla jako wzór dla życia Kościoła i ludzi. I tak, Maryja jest wzorem dla życia Kościoła ze względu na swoje dziewictwo i macierzyństwo. Uczy Ona bowiem Kościół, że „dziewictwo jest darem wyłącznym dla Jezusa Chrystusa i że wiara, ubóstwo i posłuszeństwo Panu stają się owocne przez działanie Ducha Świętego”³⁹. Jej dziewicze macierzyństwo łączy się z tajemnicą Kościoła, ponieważ pokazuje ono, że istota Kościoła realizuje się i wyraża się w byciu całkowicie dla Chrystusa i z Chrystusem, jak również w służbie ludzkości⁴⁰. Maryja stanowi wzór dla życia Kościoła w tym, co dotyczy porządku wiary. Jest Ona bowiem

osobą wierzącą, w której promieniuje wiara jako dar, otwarcie, odpowiedź i wierność. Jest doskonałą uczennicą, która otwiera się na słowo Boże i pozwala przeniknąć się jego dynamizmem (...). Trwa w ufny dialog z Bogiem, który do niej mówi⁴¹.

Maryja jest przedstawiana także przez III konferencję CELAM-u jako wzór dla ludzi. Dotyczy to najpierw omówionej postawy wiary Maryi, która pokazuje z jednej strony jej otwarcie i posłuszeństwo względem Boga, z drugiej zaś to, że kiedy nie rozumie Ona do końca słowa Bożego, czy też zostaje przez nie zaskoczona, to jednak nie odrzuca go, lecz trwa przy nim, rozważa je i zachowuje w swoim sercu⁴². Dlatego jest Ona doskonałym wzorem ucznia Chrystusowego. Dotyczy to następnie tego, że Maryja „budzi serce synowskie, które jest w każdym człowieku (...) i prowadzi ochrzczonych do rozwoju życia chrzcielnego”⁴³. Wreszcie tego, że Maryja jest wzorem dla tych, którzy „nie akceptują w sposób bierny tego, co spotyka ich w życiu osobistym i społecznym, (...) lecz ogłaszają oni wraz z Maryją to, że Bóg wywyż-

³⁷ Pot. III CONFERENCIA GENERAL DEL EPISCOPADO LATINOAMERICANO, *Documento de Puebla*, nr 293.

³⁸ Por. *tamże*.

³⁹ *Tamże*, nr 294.

⁴⁰ Por. *tamże*.

⁴¹ *Tamże*, nr 296.

⁴² Por. *tamże*.

⁴³ *Tamże*, nr 295.

sza pokornych i strąca władców z ich tronu (por. Łk 1,52)⁴⁴. Innymi słowy, Maryja pokazuje na konieczność czynnego angażowania się w sprawy życia społecznego. W końcu Maryja jest wzorem dla ludzi, gdyż jako Niepokalanie Poczęta jest Ona obrazem nowego człowieka odkupionego przez Chrystusa, w którym to człowieku Bóg dokonuje wielkich rzeczy. Jako Wniebowzięta odsłania natomiast prawdę na temat ostatecznego przeznaczenia człowieka i świętości jego ciała⁴⁵. Przywraca także godność kobietom i ukazuje, na czym polega specyfika bycia kobietą⁴⁶.

Maryja jest w końcu przedstawiana w omawianym dokumencie CELAM-u jako wzór służby eklezjalnej w Ameryce Łacińskiej. Całe bowiem życie Maryi, która jest Służebnicą Pańską, pokazuje i uczy, że tym, co najważniejsze jest służba, której istota polega na przepowiadaniu Ewangelii i na otwieraniu na nią ludzi oraz na zapraszaniu ich do tego, by czynili wszystko to, co mówi im Chrystus (por. J 2,5)⁴⁷. Maryja jest wzorem służby eklezjalnej w Ameryce Łacińskiej także z tego względu, że była Ona niewiastą, która „doświadczyła ubóstwa i cierpienia, pośpiesznej ucieczki i wygnania (...) i tą, za której pośrednictwem zrodziła się wiara społeczności apostołskiej w Chrystusa”⁴⁸. Dlatego Kościół w Ameryce Łacińskiej, podejmując dzieło ewangelizacji, zwraca się ku Maryi, Gwieździe Ewangelizacji, by Ewangelia stawała się coraz bardziej ciałem i sercem w Ameryce Łacińskiej⁴⁹. Widzi poza tym w Maryi najdoskonalniejszy przykład, a zarazem realizację Ewangelii przepowiadanej na kontynencie latynoamerykańskim. Omawiany dokument zwraca wreszcie uwagę na to, że Maryja od momentu objawień, jakie miały miejsce w Guadalupe, jest postrzegana w Ameryce Łacińskiej jako „wielki znak oblicza macierzyńskiego i miłosiernego, bliskości Ojca i Chrystusa, który zaprasza nas do wejścia z Nimi we wspólnotę. Jest głosem, który pobudzał do jedności między ludźmi i narodami”⁵⁰. Liczne sanktuaria maryjne obecne na kontynencie latynoamerykańskim są „znakami spotkania wiary Kościoła z historią latynoamerykańską”⁵¹. Co więcej, pobożność maryjna widziana jest jako rzeczywistość przynależąca i określająca tożsamość kontynentu latynoamerykańskiego⁵².

⁴⁴ *Tamże*, nr 297.

⁴⁵ Por. *tamże*, nr 298.

⁴⁶ Por. *tamże*, nr 299.

⁴⁷ Por. *tamże*, nr 300.

⁴⁸ *Tamże*, nr 302. Cyt. za: PAWEŁ VI, *Adhortacja apostołska „Marialis Cultus”*, Watykan 1974, nr 37.

⁴⁹ Por. *tamże*, nr 303.

⁵⁰ *Tamże*, nr 282.

⁵¹ *Tamże*.

⁵² Por. *tamże*, nr 283.

3. Obraz Maryi w dokumencie z Santo Domingo (1992)

Kolejna konferencja CELAM-u odbyła się w 1992 r. w Santo Domingo. Przewodniczył jej papież Jan Paweł II. Okazją do jej zwołania było oficjalne zainauguowanie przez Kościół w Ameryce Łacińskiej obchodów 500. rocznicy rozpoczęcia ewangelizacji na kontynencie latynoamerykańskim. Konferencja ta została poświęcona tematowi nowej ewangelizacji. Wydała ona dokument zatytułowany: *Nowa ewangelizacja. Postęp człowieka i kultura chrześcijańska*. Dokument ten składa się z trzech części, z których pierwsza poświęcona jest Jezusowi Chrystusowi jako Ewangeli i Ojca, druga – kulturze chrześcijańskiej, a trzecia przedstawia Chrystusa jako życie i nadzieję Ameryki Łacińskiej i Karaibów. Dokument ten ma zasadniczo charakter pastoralny, podobnie jak omówione wcześniej dokumenty CELAM-u, ponieważ jego celem jest nakreślenie i wyznaczenie fundamentalnych linii pracy duszpasterskiej w Ameryce Łacińskiej, by w ten sposób dać nowy impuls do ewangelizacji kontynentu latynoamerykańskiego, i by prawda o Chrystusie, Kościele i człowieku coraz bardziej przenikała wszystkie obszary życia społecznego tego kontynentu i pomagała w ich przekształcaniu⁵³. Niemniej jednak obecne są w nim również refleksje o charakterze doktrynalnym, co dotyczy przede wszystkim przypomnienia nauki Kościoła na temat osoby Jezusa Chrystusa, Kościoła i wyznawanej przez niego wiary⁵⁴.

W analizowanym dokumencie mowa jest także o Maryi. Po pierwsze, chodzi o Matkę Chrystusa, ponieważ poczęła Ona za sprawą Ducha Świętego i zrodziła odwiecznego i jedyne Syna Ojca, który stał się człowiekiem po to, by wyzwolić ludzkość od zniewolenia grzechem i uczynić z ludzi przybranych synów Bożych⁵⁵. Po drugie, mowa jest o Matce i wzorze Kościoła, który uczy przykładem swojego życia zarówno wychodzenia naprzeciw potrzebom człowieka i zarządzaniu im, jak i bycia matką w stosunku do wszystkich ludzi, zwłaszcza zaś tych, którzy cierpią⁵⁶. Po trzecie, jako „pierwszej zbawionej i pierwszej wierzącej (...) oraz najdoskonalszej uczennicy i ewangelizatorce”⁵⁷.

⁵³ Por. IV CONFERENCIA GENERAL DEL EPISCOPADO LATINOAMERICANO, *Documento de Santo Domingo* http://www.celam.org/doc_conferencias/Documento_Conclusivo_Santo_Domingo.pdf, *Mensaje*, nr 3 (20.02.2018).

⁵⁴ Więcej na temat osoby Chrystusa i wizji chrystologii zawartej w dokumencie III konferencji CELAM-u zob.: D. GARDOCKI, *Obraz Chrystusa w dokumentach Konferencji Episkopatu Latynoamerykańskiego po II Soborze Watykańskim*, s. 151–156.

⁵⁵ Por. IV CONFERENCIA GENERAL DEL EPISCOPADO LATINOAMERICANO, *Documento de Santo Domingo*, http://www.celam.org/doc_conferencias/Documento_Conclusivo_Santo_Domingo.pdf, *Conclusiones*, nr 8 (20.02.2018).

⁵⁶ Por. *tamże*, nr 163.

⁵⁷ *Tamże*, *Mensaje*, nr 15.

W tym miejscu wypada zauważyć, że refleksja na temat Maryi i roli, jaką odgrywa Ona w życiu Kościoła i w życiu wiernych, ujmowana jest zasadniczo w omawianym dokumencie z perspektywy nowej ewangelizacji, jaką podejmuje Kościół w Ameryce Łacińskiej. Stąd Maryja przedstawiana jest jako „Gwiazda pierwszej i nowej ewangelizacji”⁵⁸ Ameryki Łacińskiej. Chodzi o Matkę, która jest wewnątrznie zjednoczona z wiarą chrześcijańską Ameryki Łacińskiej, ponieważ jest Ona obecna na kontynencie latynoamerykańskim od momentu rozpoczęcia jego pierwszej ewangelizacji i jest przewodniczką na drodze wiary ludzi żyjących w Ameryce Łacińskiej⁵⁹. Maryja jest Matką i wychowawczynią rodzącego się ludu latynoamerykańskiego, dzięki której kobiety i mężczyźni żyjący w Ameryce Łacińskiej doszli do rozpoznania swojej godności jako dzieci Bożych.

W związku z tym podkreśla się fakt, iż pobożność maryjna i cześć oddawana Maryi jest cechą charakteryzującą i znakiem rozpoznawczym kultury latynoamerykańskiej⁶⁰. Wskazuje się na to, że Maryja, po pierwsze, odegrała istotną rolę w ewangelizacji kobiet żyjących na kontynencie latynoamerykańskim, z których uczyniła Ona skuteczne ewangelizatorki jako żony, matki, zakonnice, pracownice, wieśniaczki i kobiety wykonujące różnego rodzaju profesje. Po drugie, towarzyszy ona kobietom latynoamerykańskim, inspiruje je, daje nadzieję i pomaga wytrwać i przezwyciężyć wszelkie trudności, jakie spotykają one na drodze ich życia⁶¹. Maryja jest w końcu przedstawiana nie tylko jak wzór Kościoła, lecz także jako „wzór ewangelizacji kultury”⁶². Będąc kobietą żydowską,

reprezentuje Ona lud Starego Przymierza z całą jego rzeczywistością kulturową. Otwiera się Ona jednak na nowość Ewangelii i jest obecna na kontynencie latynoamerykańskim jako wspólna Matka zarówno aborygenów, jak i tych, którzy przybyli tutaj. Sprzyja od samego początku powstaniu nowej syntezy kulturowej, jaka dokonała się w Ameryce Łacińskiej i Karaibach⁶³.

Dlatego Maryja widziana jest przez IV konferencję CELAM-u jako „wielki przykład ewangelizacji doskonale zinkulturowanej”⁶⁴.

⁵⁸ *Tamże*.

⁵⁹ Por. *tamże*, nr 6, 48.

⁶⁰ Por. *tamże*, nr 15.

⁶¹ Por. *tamże*, *Conclusiones*, nr 104.

⁶² *Tamże*, *Conclusiones*, nr 229.

⁶³ *Tamże*.

⁶⁴ *Tamże*, *Mensaje*, nr 15.

4. Obraz Maryi w dokumencie z Aparecidy (2007)

Ostatnią z konferencji ogólnych Rady Biskupów Ameryki Łacińskiej była V Konferencja CELAM-u, która obradowała w 2007 r. w Brazylii – w Aparecida. Uczestniczył w niej papież Benedykt XVI. Owocem jej prac jest dokument zatytułowany *Jesteśmy uczniami i misjonarzami Jezusa Chrystusa, aby nasze narody miały w Nim życie*. Dokument ten nawiązuje do poprzednich konferencji CELAM-u, które, jak podkreślają to jego autorzy, były twórczą recepcją nauczania Soboru Watykańskiego II odczytanego w kontekście Ameryki Łacińskiej. Z drugiej zaś strony daje on odpowiedź na nowe wyzwania, jakie stają dzisiaj przed Kościołem w Ameryce Łacińskiej, który, podobnie do Kościoła powszechnego, wezwany jest do podjęcia i realizowania dzieła nowej ewangelizacji. Składa się on z trzech części, z których pierwsza poświęcona jest poznaniu i opisaniu sytuacji istniejącej w Ameryce Łacińskiej, przed którą staje Kościół latynoamerykański dzisiaj. Druga z kolei mówi o konieczności kształtowania swojego życia przez chrześcijan, którzy są powołani do bycia uczniami i misjonarzami Chrystusa, w świetle Jego nauczania i Jego postaw. Trzecia natomiast część traktuje o misji i jej realizacji przez Kościół latynoamerykański.

Wspomniany temat i związany z nim cel, jaki postawiła przed sobą V konferencja CELAM-u, pokazują, że ma ona zasadniczo charakter pastoralny i że w centrum jej zainteresowań i refleksji znajduje się osoba Jezusa Chrystusa, ponieważ bycie chrześcijaninem oznacza bycie uczniem i misjonarzem Chrystusa, który żyje i jest obecny w Kościele, który został ustanowiony przez Jezusa Chrystusa po to, by przepowiadał Jego osobę i był kontynuatorem Jego misji w świecie. Stąd pierwszym i najważniejszym przykładem tego, jak powinna wyglądać i przebiegać misja Kościoła, jest najpierw przykład samego Jezusa, ponieważ jest On „pierwszym i największym Ewangelizatorem posłanym przez Boga”⁶⁵. Drugim nie mniej ważnym przykładem misyjności Kościoła i tego, co oznacza bycie uczniem i misjonarzem Jezusa Chrystusa, jest, jak podkreśla to V konferencja CELAM-u, Maryja, o której omawiany dokument mówi przede wszystkim w części drugiej, zatytułowanej *Życie Jezusa Chrystusa w uczniach i misjonarzach*. Szczególna rola Maryi w tym, co dotyczy życia Kościoła i jego misyjności, związana jest najpierw z tym, że Maryja miała do spełniania wyjątkową misję w historii zbawienia, której istota polegała na zrodzeniu Chrystusa, uczeniu Go i towarzyszeniu Mu podczas całego Jego ziemskiego życia aż po krzyż. Następnie z tym, że „współdziałała Ona

⁶⁵ V OGÓLNA KONFERENCJA EPISKOPATÓW AMERYKI ŁACIŃSKIEJ I KARAIBÓW, *Jesteśmy uczniami i misjonarzami Jezusa Chrystusa*, nr 103.

w narodzeniu misyjnego Kościoła, odciskając na nim pieczęć maryjną, która jest głębokim znakiem jego tożsamości⁶⁶. Wreszcie z tym, że stale „współpracuje Ona w duchowym odrodzeniu uczniów Jezusa”⁶⁷.

Dlatego Maryja przedstawiana jest w omawianym dokumencie, po pierwsze, jako „wielka misjonarka i kontynuatorka misji swojego Syna i formator-ka misjonarzy”⁶⁸; „Doskonała uczennica Pana i nauczycielka ewangelizacji”⁶⁹, która „pociąga rzesze do komunii z Jezusem i Jego Kościołem”⁷⁰ oraz nawołuje wszystkich ludzi, w sposób szczególny zaś wierzących, do tego, by postępowali tak, jak nakazuje im Chrystus. Po drugie, jako „wspaniały obraz zrealizowania zamysłu Trójcy Świętej, który wypełnia się w Chrystusie”⁷¹, a przez to jako „kompletny i najdoskonalszy obraz naśladowania Chrystusa”⁷². Po trzecie, jako „Nauczycielka wiary, która prowadzi nas i dodaje sił w drodze wiodącej na spotkanie ze Stwórcą nieba i ziemi”⁷³. Nauczycielka, która uczy tego, że uczeń i misjonarz Jezusa winien w swoim życiu przyznać pierwszeństwo słuchaniu Słowa, jego rozważaniu i kontemplowaniu. Następnie zaś powinien wprowadzać je w czyn i wiernie naśladować w tym zarówno swojego Mistrza i Pana, jak i Maryję – pokorną Służebnicę Pańską. Maryja jest nauczycielką, która inspiruje ludzi do uczenia się od niej tego, jak być uczniami i misjonarzami Jezusa⁷⁴, uczy wychodzenia poza siebie na drogę poświęcenia i miłości w stosunku do bliźnich⁷⁵ oraz pokazuje uczniom swojego Syna to, że powinni oni odznaczać się i wcielać w życie takie postawy, jak: uwaga, służba, zaangażowanie i bezinteresowna szczodrość⁷⁶. Po czwarte, jako ta, która „stwarza komunie i uczy stylu życia przeżywanego wspólnie w solidarności, w braterstwie, w trosce i w przyjęciu drugiego człowieka, zwłaszcza ubogiego lub potrzebującego”⁷⁷. Maryja ubogaca wreszcie Kościół o wymiar matczyzny, udzielając

⁶⁶ *Tamże*, nr 267.

⁶⁷ *Tamże*, nr 266.

⁶⁸ *Tamże*, nr 269.

⁶⁹ *Tamże*, nr 1; nr 364.

⁷⁰ *Tamże*, nr 268.

⁷¹ *Tamże*, nr 141.

⁷² *Tamże*, nr 270.

⁷³ *Tamże*.

⁷⁴ Por. *tamże*, nr 269.

⁷⁵ Por. *tamże*, nr 553.

⁷⁶ Por. *tamże*, nr 272.

⁷⁷ *Tamże*.

w ten sposób Kościołowi „«duszy» i czułości”⁷⁸ i czyniąc z niego „dom i szkołę modlitwy”⁷⁹, przez co przygotowuje go do misji. Z drugiej strony wspomniany wymiar matczyzny, jaki Maryja wnosi do Kościoła, jest, zdaniem V konferencji CELAM-u „najlepszym antidotum na Kościół jedynie instytucjonalny czy biurokratyczny”⁸⁰. Po piąte, jako Matka Kościoła oraz „model i paradygmat ludzkości”⁸¹, gdyż jest ona twórczynią komunii i Matką, która

umacnia braterskie więzi pomiędzy wszystkimi, daje impuls do pojednania i przebaczenia oraz pomaga uczniom Jezusa Chrystusa doświadczać siebie nawzajem jako rodzinę – rodzinę Boga⁸².

W końcu tym, co jest ważne w obrazie Maryi przedstawionym w dokumencie z Aparecidy, zwłaszcza dla ludzi żyjących na kontynencie latynoamerykańskim, to prawda o tym, że, po pierwsze, Maryja „tak jak dała światu jego Zbawiciela, tak także przyniosła Ameryce Łacińskiej Ewangelię”⁸³ i otworzyła ją na dary Ducha Świętego. Jest Matką, która jednoczy wszystkie narody tegoż kontynentu wokół Chrystusa⁸⁴. Po drugie, wraz z Maryją, która jest ściśle zjednoczona ze swoim Synem i Jego odkupieńczym dziełem, „wypełnia się nadzieja ubogich i pragnienie zbawienia”⁸⁵ i wskazuje Ona na „pedagogikę, jaką należy zastosować, aby ubodzy «czuli się jak u siebie w domu» w każdej wspólnocie chrześcijańskiej”⁸⁶. Po trzecie, ludzie żyjący w Ameryce Łacińskiej, którzy identyfikują się w sposób szczególny z Chrystusem cierpiącym, odnajdują „w obliczu Maryi czułość Boga i widzą w nim odzwierciedlone podstawowe przesłanie Ewangelii”⁸⁷. Po czwarte, postać Maryi przywraca kobietom żyjącym w Ameryce Łacińskiej ich należną godność i ma także „fundamentalne znaczenie dla odzyskania tożsamości i wartości kobiety w Kościele”⁸⁸, ponieważ

⁷⁸ V OGÓLNA KONFERENCJA EPISKOPATÓW AMERYKI ŁACIŃSKIEJ I KARAIBÓW, *Jesteśmy uczniami i misjonarzami Jezusa Chrystusa*, nr 268.

⁷⁹ *Tamże*, nr 272.

⁸⁰ *Tamże*, nr 268.

⁸¹ *Tamże*.

⁸² *Tamże*, nr 267.

⁸³ *Tamże*, nr 269.

⁸⁴ Por. *tamże*, nr 265.

⁸⁵ *Tamże*, nr 267.

⁸⁶ *Tamże*, nr 272.

⁸⁷ *Tamże*, nr 265.

⁸⁸ *Tamże*, nr 451.

Maryja jest „uczennicą *par excellence* wśród Apostołów”⁸⁹. Ukazuje Ona wreszcie potrzebę czynnego angażowania się kobiet nie tylko w życie religijne i rodzinne, lecz także życie społeczne i zawodowe.

*

Omówione dokumenty, opracowane przez konferencje Rady Biskupów Ameryki Łacińskiej (CELAM), podkreślają istotną rolę, jaką odegrała Maryja i nadal spełnia w życiu Kościoła latynoamerykańskiego. Dotyczy to zarówno pierwszej ewangelizacji, która rozpoczęła się wraz z przybyciem kolonizatorów i misjonarzy na kontynent latynoamerykański, jak i dzieła nowej ewangelizacji podejmowanego dzisiaj przez Kościół w Ameryce Łacińskiej i Karaibach. W dokumentach tych refleksja na temat Maryi ujmowana jest w świetle tajemnicy Chrystusa i Kościoła, czyli zgodnie z perspektywą nakreśloną przez Sobór Watykański II. Dokumenty te są jednocześnie przykładem twórczego rozwinięcia i zastosowania nauki tego soboru o Maryi do rzeczywistości latynoamerykańskiej. To twórcze rozwinięcie jest wynikiem m.in. ujmowania przez omówione konferencje CELAM-u tego, co naucza Kościół o Maryi z perspektywy doświadczenia wiary i pobożności maryjnej Kościoła latynoamerykańskiego i ludzi tam żyjących. W ten sposób dochodzi do aktualizacji nauki Kościoła o Maryi w Kościele na terenie Ameryki Łacińskiej i Karaibów.

Aktualizacja ta pozwala ukazać osobę Maryi jako Matkę, która jest bliska i obecna w życiu kobiet i mężczyzn żyjących na kontynencie latynoamerykańskim. Jest tą, która przywraca im godność dzieci Bożych. Jest ich towarzyszką i przewodniczką na drodze wiary oraz tą, która prowadzi ich do swojego Syna, a przez Niego do Boga Ojca i do Kościoła, który został ustanowiony przez Jej Syna. Jest tą, która jednoczy ludzi żyjących na kontynencie latynoamerykańskim. Jest doskonałą uczennicą Chrystusa, najdoskonalszym obrazem Jego naśladowania, gwiazdą ewangelizacji i wzorem kobiety. Jest Matką wszystkich ludzi, zwłaszcza zaś ubogich i cierpiących, ponieważ sama była uboga i doświadczyła cierpienia. A także ze względu na to, że w Jej hymnie *Magnificat* zawarta jest duchowość ubogich Jahwe i że w niej wypełnia się nadzieja ubogich oraz obecne w nich pragnienie zbawienia. Uczy ona poza tym pedagogiki, jaką należy stosować, by ubodzy czuli się we wspólnotach chrześcijańskich jak u siebie w domu. Otacza swoją matczyną opieką Kościół i pozwala mu „przewyciężyć «struktury grzechu» w życiu indywidualnym i społecznym oraz osiągnąć «prawdziwe wyzwolenie», które pochodzi od

⁸⁹ *Tamże*.

Jezusa Chrystusa”. Pokazuje Ona wreszcie Kościołowi w Ameryce Łacińskiej, co znaczy służyć i być Kościołem Chrystusa, jak i to, co oznacza być uczniem i misjonarzem Chrystusa i w jaki sposób powołanie to realizować. Jest ona w końcu Matką ludów Ameryki Łacińskiej i przykładem zarówno ewangelizacji doskonale zinkulturowanej, jak i przykładem angażowania się przez kobiety w sprawy życia społecznego.

*

Literatura

- ADAMIAK E., CZAJA A., *Traktat o Kościele. Traktat o Maryi* (Dogmatyka 2), Warszawa 2006.
- II CONFERENCIA GENERAL DEL EPISCOPADO LATINOMARICANO, *Documentos finales de Medellín*. http://www.celam.org/doc_conferencias/Documento_Conclusivo_Medellin.pdf (20.02.2018).
- III CONFERENCIA GENERAL DEL EPISCOPADO LATINOAMERICANO, *Documento de Puebla*. http://www.celam.org/doc_conferencias/Documento_Conclusivo_Puebla.pdf (20.02.2018).
- IV CONFERENCIA GENERAL DEL EPISCOPADO LATINOAMERICANO, *Documento de Santo Domingo*. http://www.celam.org/doc_conferencias/Documento_Conclusivo_Santo_Domingo.pdf. (20.02.2018).
- V OGÓLNA KONFERENCJA EPISKOPATÓW AMERYKI ŁACIŃSKIEJ I KARAIBÓW, *Jesteśmy uczniami i misjonarzami Jezusa Chrystusa, aby nasze narody miały w Nim życie*, tłum. K. Zabawa, K. Łukoszczyk, Gubin 2014.
- FIORES DE S., *Mariologia*, w: G. BARBAGLIO, S. DIANICH (red.), *Nuovo Dizionario di Teologia*, Milano 1991, s. 842–872.
- GARDOCKI D., *Obraz Chrystusa w dokumentach Konferencji Episkopatu Latinoamerykańskiego po II Soborze Watykańskim*, „*Studia Bobobolanum*” (2016), nr 1, s. 143–167.
- KELLY J.N.D., *Początki doktryny chrześcijańskiej*, tłum. J. Mrukówna, Warszawa 1988.
- MÜLLER A., *Maria en al acontecimiento Cristo*, w: J. FEINER, M. LÖHRER (red.), *Mysterium Salutis. Manual de Teología como historia de la salvación*, t. VII, tłum. G. Aparicio, J. Rey, Madrid 1992, s. 867–955.
- MÜLLER A., SATTLER D., *Mariologia*, w: T. SCHNEIDER (red.), *Nuovo Corso di Dogmatica*, t. II, tłum. G. Conobbio, A. Maffei, Brescia 1995, s. 181–217.
- MÜLLER L.G., *Dogmatyka katolicka*, tłum. W. Szymona, Kraków 2015.

- NOEMI J., *Lineamenti di una teologia latinoamericana*, w: CONSIGLIO EPISCOPALE LATINOAMERICANO, *Teologia al plurale. Il caso dell'America Latina*, Bologna 1999, s. 23–53.
- PAWEŁ VI, *Adhortacja apostołska „Marialis Cultus”*, Watykan 1974.
- SESBOÛE B., WOLINSKI J., *Bóg zbawienia* (Historia Dogmatów 1), tłum. P. Rak, Kraków 1999.
- SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium”*, w: SOBÓR WATYKAŃSKI II, *Konstytucje, Dekrety, Deklaracje*, Poznań 2002.
- STAROWIEYSKI M., *Maryja w Kościele starożytnym*, www.mbnp religia.net (20.02.2018).

*

Streszczenie: Przedmiotem artykułu jest analiza dokumentów opracowanych przez konferencje ogólne rady Biskupów Ameryki Łacińskiej po Soborze Watykańskim II, tj. od Medellín (1968) do Aparecida (2007), pod kątem mariologicznym. W tekście zostały omówione obrazy Maryi obecne, preferowane i akcentowane w dokumentach CELAM-u oraz wyjaśniono, na czym polega i w czym konkretnie przejawia się aktualizacja nauczania mariologicznego w Kościele latynoamerykańskim, w jaki sposób sytuacja istniejąca na kontynencie latynoamerykańskim ma wpływ na przedstawianie w taki, a nie inny sposób osoby i roli Maryi w życiu Kościoła.

W pierwszym punkcie została przedstawiona mariologia Soboru Watykańskiego II. W kolejnych punktach zostały ukazane i omówione obrazy Maryi oraz nauczanie rady Biskupów Ameryki Łacińskiej na temat Maryi zawarte w opracowanych przez nie dokumentach. W dokumentach tych została podkreślona rola, jaką odegrała Maryja i nadal spełnia w życiu Kościoła latynoamerykańskiego. Dotyczy to zarówno pierwszej ewangelizacji, która rozpoczęła się wraz z przybyciem kolonizatorów i misjonarzy na kontynent latynoamerykański, jak i dzieła nowej ewangelizacji podejmowanego dzisiaj przez Kościół w Ameryce Łacińskiej i Karaibach. W dokumentach tych refleksja na temat Maryi jest ujmowana w świetle tajemnicy Chrystusa i Kościoła, czyli zgodnie z perspektywą nakreśloną przez Sobór Watykański II. Dokumenty te są jednocześnie przykładem twórczego rozwinięcia i zastosowania nauki tego soboru o Maryi do rzeczywistości latynoamerykańskiej. To twórcze rozwinięcie jest wynikiem m.in. ujmowania przez konferencje CELAM-u tego, co naucza Kościół o Maryi z perspektywy doświadczenia wiary i pobożności maryjnej Kościoła latynoamerykańskiego. W ten sposób dochodzi do aktualizacji nauki Kościoła o Maryi w Kościele na terenie Ameryki Łacińskiej i Karaibów.

Słowa kluczowe: mariologia, Sobór Watykański II, Medellín, Puebla, Santo Domingo, Aparecida.

Abstract: Depiction of Mary in the documents of the Latin American Episcopal Council after the Second Vatican Council. The present article takes as analyses from a mariological perspective of documents prepared by the Latin American Episcopal Council after the Second Vatican Council during the conferences from Medellín (1968) to Aparecida (2007). This text presents which images of Mary are present, preferred and accented in the CELAM documents, what is and how exactly the updating of Mariology teaching in the Latin American Church is done and how the existing situation on the Latin American continent has an impact on presenting in a different way the person and role of Mary in the life of the Church.

Firstly, Mariology of the Second Vatican Council is presented. Subsequently the points discussed are concerned with the images of Mary and the teaching of the Latin American Episcopal Council on Mary contained in its documents. These documents emphasise and demonstrate the important role Mary has played in the life of the Latin American Church. This applies not only to the first evangelisation that began with the arrival of colonisers and missionaries on the Latin American continent, but also to the works of the new evangelisation undertaken today by the Church in Latin America and the Caribbean. In these documents reflection on Mary is captured in the light of the mystery of Christ and the Church, which is according to the perspective outlined by the Second Vatican Council. These documents are at the same time an example of a creative development and application of the teaching about Mary of this Council to the Latin American reality. This creative development is the result, *inter alia*, of the CELAM Conferences of what the Church teaches about Mary from the perspective of the faith and Marian devotion of the Latin American Church and the people living in Latin America. As a result the Church's teaching about Mary in the Church of Latin America and the Caribbean are brought up to date.

Keywords: Mariology, Second Vatican Council, Medellín, Puebla, Santo Domingo, Aparecida.